

Türkçede Aktarma Cümleleri Üzerine Bir Değerlendirme¹

Emre TÜRKMEN²

Özet

Cümle türleri belirlenirken adlandırmalar yüklem temel alınarak yapılır; buna göre yüklem yeri, cinsi, sayısı ve anlamı belirleyici olur. Farklı bir yaklaşım olarak cümlenin kuruluş ve diziliş ilişkisi içinde ele alınarak tek bir yargı taşıyan cümlelere “düz kuruluşlu cümleler”, birden çok yargı taşıyan cümlelere “karma kuruluşlu cümleler” adlandırılması ile yapılacak değerlendirmenin açacağı yollar olduğu düşünülmektedir. Aktarma cümleleri, düz kuruluşlu cümlelerden farklı olarak cümlede ifade edilen oluş ve kılışım tek ve ortak olmadığı karma kuruluşlu cümle türlerindedir. İç içe cümle olarak adlandırılan de- fiili ile kurulu bir asıl cümle ile onun içinde yer alan aktarılan bir ifade ya da ibarenin yer aldığı cümlelerle, birtakım alıntuların ve tam yargılı cümlelerin bulunduğu cümleler oldukları söylenebilir. Bu çalışmada ana hatlarıyla aktarma cümleleri kavramı irdelenecek, aktarma cümlelerinin bir karma kuruluşlu cümle olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı tartışılacaktır. Aktarma cümleleri; terim, tanım ve tasnif yönünden ele alındıktan sonra ilgili cümlelere kuruluş açısından yaklaşarak Türkçenin tarihsel dönemlerini yansıtan metinlerden derlenen örneklerle aktarılan cümlelerin ana cümleye katılma biçimlerinden ve niteliklerinden söz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Cümle, Karma Kuruluşlu Cümleler, Aktarma, Aktarma Cümleleri.

An Evaluation of The Reported Speech Sentences in Turkish

Abstract

Classification of the “sentences” is a controversial topic in Turkish linguistic studies. Researchers have formulated various classifications, which led to confusion. This paper posits a different type of classification based on the sentence construction. Traditionally, the sentences are labelled according to their verbs and the place, type, amount and meaning of the verbs determine the categorization of a sentence. With a different approach, this paper proposes to classify the sentences in two types according to the construction of the sentence and string of elements. Whereas sentences containing one statement will be labelled as “simple construction sentences” sentences with more than one statement will be called “compound sentences”. The interpretation of the sentences in such a way is thought to be opening new paths. For instance, reported speech sentences are compound sentences that differ from simple sentences in the way that they do not contain single and same occurrence and action. These sentences can be described as nested sentences containing full statements and some quotations with the main sentence involving the main sentence constructed with “de-” verb nested with reported statements. This study suggests a definition for reported speech and basically examines reported speech sentences by discussing whether the reported speech sentences can be defined as compound sentences.

Key Words: Sentence, Compound Sentences, Reported Speech, Reported Speech Sentences.

¹Çalışma konusu, “Türkçede Aktarma Cümleleri Üzerine Bir Değerlendirme” başlığı ile 2 – 4 Kasım 2017 tarihleri arasında İnönü Üniversitesi tarafından düzenlenen “IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu”nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

²Arş.Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: emreturkmen@ktu.edu.tr.

Giriş

Seslerin, morfeplerin, kelime öbeklerinin, cümlelerin, paragrafların ve daha büyük yapıların yatay dizilişlerinden meydana gelen bir sistem olarak nitelendirilen dil, sınırsız muhtevayı sınırlı kalıplarla ifade etmek için belirli sözdizimi kalıplarını kullanır. Bu sözdizimi imkânlarından biri olan aktarma cümleleri, iç cümlelerle birtakım alıntıların çeşitli biçimlerde verildiği cümlelerden oluşur.

Bu çalışmada aktarma cümleleri; terim, tanım ve tasnif yönünden ele alındıktan sonra ilgili cümlelere kuruluş açısından yaklaşılarak Türkçenin tarihsel dönemlerini yansıtan metinlerden derlenen örneklerle aktarılan cümlelerin ana cümleye katılma biçimlerinden ve niteliklerinden söz edilecektir.

1. Aktarma Cümleleri

Aktarma cümlesi terimi dilbilim terimleri sözlüklerinde yer almamış, ancak dolaylı anlatım (indirect speech) ve dolaysız anlatım (direct speech) maddeleri açıklanırken örneklerine yer verilmiştir (Hengirmen, 1999; İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011; Karaağaç, 2013; Korkmaz 1992; Topaloğlu, 1989; Vardar, 2007).

Atabay, Özel ve Çam (2003, s. 48), tümcelerin tümleş olarak kullanılabilme özelliğinden söz ederken **aktarma tümce** kavramına değinir.³ Coşar (1997, s. 153) ise aktarma cümlelerini müstakilen inceleyerek “Aktarma cümleleri dolaylı ve dolaysız anlatım cümleleridir. Bunlar iç içe cümle olarak adlandırılan bir ifade ya da ibarenin yer aldığı cümlelerle, bir takım alıntılar ve tam yargılı cümlelerin bulunduğu cümlelerdir.” şeklinde tanımlar. *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Beş Şehir Adlı Eserindeki Cümlelerde Unsur Dizilişi ve Kuruluş İlişkisi* adlı doktora tezinde cümleleri kuruluşlarına göre *düz kuruluşlu ve karma kuruluşlu cümleler* olarak sınıflandırır. Aktarma cümlelerini, *karma kuruluşlu cümleler* başlığı altında değerlendirir. Aktarma cümlesi terimi ve örneklerine yer verdiği *Üç Çay Risalesi* adlı bir diğer çalışmada aktarma cümlelerin kuruluş ve unsur dizilişlerini inceleyerek parantezleme yöntemiyle gösterir (Coşar, 2006).

Dolaysız/ düz ve dolaylı anlatım; dolaysız söylem, dolaylı söylem, yarı-dolaylı söylem; aktarılan söylem gibi farklı adlandırmalarla aktarma cümlelerine değinilen çalışmalar da mevcuttur. Kononov, *düz anlatım* ve *dolaylı anlatım* olmak üzere ikili bir ayrıma giderek cümlede konuşanın sözü ile nakledilen sözü bağlayan bağlayıcılar (diye, ki) üzerinde

³“Bu tür adlaşan tümceler, genellikle, yüklemi *demek* eylemiyle kurulmuş tümcelerde tümleş olarak kullanılmaktadır. Örneklerde de görüleceği gibi, söz konusu tümceler aktarma tümcelelerdir”: “*Vallahi ben de şaşım kaldım, diyordu.*”, “Ali Dingil’e hak verdi: *Aman kaçalım, dedi.*”(Atabay vd., 2003: 48).

durmaktadır (Tekin, 1988, s. 365). Özmen (2016), birleşik cümle bahsinde yapı bakımından cümleler başlığı altında dolaylı ve dolaysız anlatıma yer verir. Dolaylı ve dolaysız anlatımı da “Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde Dolaysız Anlatım” ve “Günümüz Türkçesinde Dolaysız Anlatım” alt başlıklarında inceler. Gülmez (2003), aktarma ve söylem terimlerini yan yana kullanır. Aktarılan söylemin biçimbilgisi ve sözdizimi çerçevesinde sınırlı kalmayarak sözcelem kuramı esasında özel bir sözcelem edimi olarak incelenmesi gerektiğini savunur.

Aktarma cümlesi adlandırmasının sınırlı sayıda çalışmada yer aldığı, buna karşın dolaylı anlatım / dolaysız anlatım (düz anlatım) adlandırmalarının sıklıkla tercih edildiği görülmektedir.

1.1. Dolaylı ve Dolaysız Aktarma Cümleleri

Aktaranın bakış açısı ve konuşurun tutumu esasında farklılık gösteren, geleneksel olarak varlığı kabul edilen iki tür aktarma cümlesi vardır: *Dolaysız aktarma* [Oratio recta/direct quotation] ve *Dolaylı aktarma* [Oratio obliqua/ Indirect quotation] (Coulmas, 1986, s. 2). Dolaysız aktarma cümlesi, “de- fiilinin asıl cümlelerin yüklemi olduğu, asıl cümleden sonra gelen bir alıntı ya da ifadenin (:) işareti ya da bu değerde bir birimden sonra verildiği cümledir.” (Coşar, 2006, s. 49). Dolaylı aktarma cümlesi ise “Aktarılan unsurun *de-*, *söyle-* fiiliyle çoğunlukla zarf-fiil grubu içinde yer aldığı cümlelerdir.” (Coşar, 2006, s. 49). Li de özellikle fiillerin cümle sonunda yer aldığı dillerdeki aktarma cümlelerinde, aktarılan ifadenin özne ile *de-* fiilli yüklem arasında yer aldığına işaret etmektedir (1986, s. 39).

Dolaylı ve dolaysız aktarım arasındaki ayırmda dil bilgisel özelliklerin yanında aktarıcının rolü de ön plana çıkar. Öyle ki dolaysız ve dolaylı söz aktarımı arasındaki temel anlamsal fark, dolaysız aktarımda söylenenler kelimesi kelimesine, olduğu gibi aktarılırken dolaylı aktarımda, aktaran kişinin söylenenleri kendi kelimeleriyle ifade etmesinden ileri gelir (Leech ve Short, 1981, s. 318). Coulmas’a göre, dolaylı aktarım cümlelerinde, dolaysız aktarım cümlelerine nispetle aktaran kişinin aktardığı ifadeyi istediği gibi harmanlayabilmesi bir anlam belirsizliğini ortaya çıkarabilir (1986, s. 1).

2. Kuruluş Bakımından Aktarma Cümleleri

Geleneksel dil bilgisinde cümle türleri belirlenirken adlandırmalar yüklem temelli yapılı; buna göre yüklem yer, cinsi, sayısı ve anlamı belirleyici olur. Türü adlandırmalar, tartışmalı terimlerle birlikte cümle esas itibarıyla yüklem yerine göre kurallı ve devrik,

yüklem cinsine göre ad ve eylem, yapılarına (yargı sayısına) göre basit, birleşik, sıralı, bağlı, yüklem anlamına göre olumlu, olumsuz, soru ve ünlem şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Türk dili üzerine yapılan cümle çalışmalarında aktarma cümleleri müstakilen incelenmemektedir. İç içe birleşik cümle türlerinin izahında bu tür cümlelerin “daha çok alıntı ve aktarmalarda” kullanıldığı bilgisıyla aktarma(nakil) adlandırmasına yer verilmektedir. (Ergin, 2013, s. 406-407; Özkan ve Sevinçli, 2013, s. 201). Nitekim Ergin, iç içe birleşik cümlelerin *de-* fiili ile ve nakillerde sıklıkla kullanıldığından söz ederek *bil-*, *gör-*, *görün-*, *say-*, *sayıl-*, *san-*, *zannet-*, *addet-* *hisset-*, *farz et-*, *duy-*, *işit-*, *um-* gibi duygu fiillerinin bir cümleyi kendilerine bir cümle unsuru olarak alan fiiller olduğunu vurgular (2013, s. 406). Kononov, bu tarz duygu fiillerini adlandırmada çift idareye sahip olma özelliklerinden dolayı “verba sentiendi” terimini kullanır (Göğüş, 1969, s. 139).

Farklı bir yaklaşımla cümleyi kuruluş ve diziliş ilişkisi içinde ele almanın yanı sıra ifade edilen oluş ve kılış ile olan ve kılanın tek ve ortak olup olmaması esasında tek bir yargı taşıyan cümlelere “düz kuruluşlu cümleler”, birden çok yargı taşıyan cümlelere “karma kuruluşlu cümleler” adlandırması ile yapılacak değerlendirmenin açacağı yollar olduğu düşünülmektedir. Bu noktada Coşar’ın (1997) yaptığı gruplandırma bu çalışmanın temelini oluşturmuştur.⁴ Düz kuruluşlu cümlelerden farklı olarak cümlede ifade edilen oluş ve kılışın tek ve ortak olmadığı karma kuruluşlu cümle türlerinden olan aktarma cümleleri, bir cümle barındıran *dolaysız aktarım*, cümle içerisinde yüklem ve iç cümle barındıran *dolaylı aktarım* olmak üzere iki şekilde görülmektedir.

3. İnceleme

Bu bahiste aktarılan unsurun cümleye dâhil olma biçimleri üzerinde durularak kuruluş bakımından niteliği gösterilecektir.

3.1 Aktarılan Cümlelerin Ana Cümleye Katılma Biçimi

3.1.1. Aktarma cümlelerinde aktarılan cümle, ana cümleye nesne vazifesinde katılabilir. Bu durumu Türkçenin gerek tarihî dönem metinleri gerekse günümüz metinleri aracılığıyla görmek mümkündür. Aşağıdaki örneklerde *te-* ve *ay-* fiilli ana cümleye nesne vazifesinde katılan dolaysız aktarma cümlelerini takiben günümüz Türkçesinde aynı işleyişteki dolaylı aktarma cümlesi yer almaktadır.

⁴ Coşar (1997), şöyle bir tasnife gitmiştir: **I. Düz Kuruluşlu Cümleler:** 1. Düz Kuruluşlu Fiil Cümleleri, 2. Düz Kuruluşlu İsim Cümleleri **II. Karma Kuruluşlu Cümleler:** 1. Bağlı Cümleler (1.1. Bağlısız Bağlı Cümleler, 1.2. Bağlı Bağlı Cümleler), 2. Aktarma Cümleleri (2.1. Dolaysız Aktarma Cümleleri, 2.2. Dolaylı Aktarma Cümleleri), 3. Ara Cümleli Cümleler, 4. Özel Kuruluşlu Cümleler (4.1. Bitmemiş Cümleler, 4.2. Ünlem Cümleleri, 4.3. Kabul ve Red Cümleleri).

- ❖ könglüngece uduz tedi (Tunyukuk yazıtı Güney yüzü [T G], 8).
“Gönlünce sevk et!” dedi. (Tekin, 2003, s. 85).
- ❖ Atlat! [ted]im (Tunyukuk yazıtı Kuzey yüzü [T K], 1).
(Beylere) “Askerleri atlara bindirin!” dedim. (Tekin, 2003, s. 87).
- ❖ Tigin ayıtsar kapağcı kırkın biz tidiler (Edgü Ögü Tigin – Anyıg Ögü Tigin [EÖT-AÖT], 115).
Şehzade sorunca “Biz kapıcı cariyeleriz.” dediler (Tulum ve Azılı, 2015, s. 110).
- ❖ öküş sözlese yanğşadı tir bilig
yana sözlemese ağın tir bilig (Kutadgu Bilig [KB], 174).
Çok konuşana “gevezelik etti” der bilgi; ama söylemezse de ona “dilsiz” der (KB, 2006, s. 119).
- ❖ Peyğambar ‘as aydı: Yā Rebbī, anı tutğıl! temiş erdi (Nehcül Ferādīs [NF], 20/14-15).
Hz. Peygamber “Ya Rabbi! Onu tut!” demişti. (NF, 2014, s. 15).
- ❖ Sulţān ayttı. Bir keçe sabr étse ne bolğay édi. Veziir ayttı. (Gülistan Tercümesi [GT], 48a).
Sultan cevap verdi: “Bir gece sabretse ne olurdu?” Vezir cevap verdi. (Argunşah ve Yüksekaya, 2014, s. 393).

Tarihsel süreçte izlenen bu yapının Türkiye Türkçesi örneği de şu şekilde verilebilir:

- ❖ Yüzü bir hikâye anlatıyor. Anlamlı bir yüzün hep bir hikâye anlatacağımı söylerdi babam. (Gizli Yüz [GY], 15).

3.1.2. Aktarma cümlelerinde aktarılan cümle, ana cümleye zarf işlevinde katılabilir.

Bu durumda aktarılan cümle, ana cümleye *te-* fiilinin zarf-fiil eki almış şekli *tip* ile bağlanır.

- ❖ yadag yabız boltı tip algalı kelti (Bilge Kağan yazıtı Doğu yüzü [BK D], 32).
“(Türklerin) piyadesi bozuldu diyerek (bizi) zaptetmek üzere (üzerimize) geldi.” (Tekin, 2003, s. 75).
- ❖ ırak erser yablak ağı birür yağuk erser edgü ağı birür tip ança boşgurur ermiş (Kül Tigin yazıtı Güney yüzü [KT G], 7).

“(Çinliler, bir halk) uzak(ta yaşıyor) ise, kötü hediyeler verir, yakın(da yaşıyor) ise iyi hediyeler verir’ deyip öyle akıl verirler imiş”. (Tekin, 2003, s. 37).

❖ hazinem öküş tip küvenme neñin

haşem sü telim tip kötürme egin (KB, 5214).

“Hazinem çok” diye bu mala güvenme; “hizmetkârlarım ve askerlerim çok” diye gururlanma (KB, 2006, s. 879).

Kimi aktarma cümlesi örneklerinin ki’li birleşik cümle dizilişinde olduğu, bu durumda da aktarılan cümlenin ana cümlenin zarfı olduğu görülür:

❖ Abū Cehl ‘*al nidā* kıldurdu: Kim kim Muhammedni taķı Abū Bekrni keltürür bolsa, yüz tewe sewünçi bereñing tēp. (NF, 20/5-6).

Ebu Cehil, “Kim Muhammed’i ve Hz. Ebu Bekir’i getirirse ödül olarak yüz deve vereceğim.” diye tellal bağırttı (Aktan, 2017, s. 36).

Tarihsel süreçte ana cümleye *te-* fiilinin zarf-fiil eki almış şekli *tip* ile bağlanan bu yapının Türkiye Türkçesi örneği de şu şekilde verilebilir:

❖ Artık saatler hiç bozulmaz diye düşünürdüm ben. (GY: 19).

3.2 Aktarılan Cümlenin Niteliği

Aktarma cümlelerinde aktarılan cümle sıralı cümle ve şart cümlesi olabilir.

3.2.1. Şart cümlesi niteliğinde olanlar

❖ Biri ayur kazganç neñ tarıg tarımakta edgü yok kim bir tarısar miñ tümen bolur (EÖT-AÖT, 37).

Biri (şöyle) der: “Kazanç konusunda tarla ekmekten iyisi yoktur. Kim bir (defa ekin) ekerse o (ekin) sayılamayacak kadar çok hale gelir.” (Tulum ve Azılı, 2015, s. 75).

❖ Kemerleri sıkamazsanız ben bu işte yokum, dedim. (GY, 26).

❖ “Mezarım, aklım başımda ölürsem denizde olacaktır...” derdi. (Huzur [H], 203).

3.2.2. Sıralı cümle niteliğinde olanlar

❖ Ol ayttı: Ay sözi tatlı, yüzi kutlı, özi kâmil, benim ‘aybım inen köptür. Meni men tēg kişi bilmes, maña sen rāstın ayttıñ, érür men ‘aybıma kâyil. (GT, 44b).

“Ey sözü tatlı, yüzü kutlu, özü olgun (kişi), benim ayıbım pek çoktur, beni benim gibi kişi bilmez, bana sen doğrusunu söyledin, ben ayıbımı biliyorum.” dedi (Argunşah ve Yüksekaya, 2014, s. 362).

Bazı aktarma cümlelerinde sıralı cümle niteliğindeki aktarılan cümleler arasına farklı bir unsur girebilir:

- ❖ Kızma baba, ne olur derdim. Ata daha iyi bineceğim... Sıkı sıkıya yapışacağım... Eyerin üzerinde dimdik duracağım... Sen kaybolunca ben dayanamıyorum (GY, 30).
- ❖ Okul için onlara yakacak odun veriyorum, derdi babam. Titiz kadın, o da hesap defterini temize çekiyor, derdi. (GY, 43).

3.2.3. Aktarma cümlelerinde birden fazla aktarılan cümle yer alabilir.

- ❖ Tigin kañı kanka inçe tip ötünti ıglayu bu ne emgeklig yir ermiş neg[ü]lüg togdum m[e]n. (EÖT-AÖT, 11).

“Şehzade, Han babasına ağlayarak şöyle arz etti: “Bu ne sıkıntılı yermiş! Niçin doğdum ben?” (Tulum ve Azılı, 2015, s. 61).

- ❖ Yaşar, çocukla meşgul olacağı yerde ona dönerek çok yavaş, âdeta yılan ısılığına benzeyen bir sesle “bırakın şu çocuğu” dedi. “Yaptığınız yeter...öldürecek misiniz”. (H: 215-216).

Sonuç

Aktarma cümlesinin az sayıdaki çalışmada müstakilen incelendiği, aktarma cümlesi örneklerine ise iç içe birleşik cümle bahsi çoğunlukta olmak üzere dolaylı ve doğrudan anlatım bahislerinde yer verildiği görülmektedir.

Burada yer verilen sınırlı sayıdaki örneklerden hareketle aktarma cümlelerinde aktarılan cümleler, ana cümleye nesne ve zarf işlevlerinde katılmaktadır. Şart cümlesi ve sıralı cümle niteliğindeki aktarılan cümlelerle ifade edilen oluş ve kılış ile olan ve kılanın tek ve ortak olmadığı bir karma kuruluşun ortaya çıktığı söylenebilir.

Aktarma cümlelerini, dolaylı anlatım ve dolaysız anlatım adlandırmaları yerine bu anlatış tarzının esasını oluşturan cümlelerin temel alınarak -karma kuruluşlu cümleler-adlandırmasıyla incelemenin yerinde olacağı, Türkçenin tarihî lehçelerinden günümüz ölçünlü diline değin örnekleri verilebilen aktarma cümleleri ile Türkçenin karma kuruluşlu yapı üretiminde izlediği yolların gösterilebileceği düşünülmektedir.⁵

⁵ Bu amaçla Prof. Dr. Asiye Mevhibe Coşar'ın danışmanlığında “Bir Karma Kuruluşlu Cümle Türü Olarak Türkçede Aktarma Cümleleri” adlı doktora tezi çalışması tarafımızdan hazırlanmaktadır.

Kaynakça

- Argunşah, M., & Yüksekaya, G. S. (2014). *Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri* (3. Baskı). İstanbul: Kesit Yay.
- Atabay, N., Özel, S. ve Çam, A. (2003). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi* (2.Baskı). İstanbul: Papatya Yay.
- Coşar, A. M. (1997). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Beş Şehir Adlı Eserlerindeki Cümlelerde Unsur Dizilişi ve Kuruluş İlişkisi* (Yayımlanmamış Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Coşar, A. M. (2006). *Üç Çay Risalesi İnceleme-Metin-Tıpkıbasım*. Trabzon: Serander Yay.
- Coulmas, F. (1986). Reported speech: Some general issues. Florian Coulmas (Eds.), *Direct and Indirect Speech* (ss. 1-28). Berlin, Germany: Mouton de Gruyter.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Göğüş, B. (1969). Türkçede Cümlelerin Kuruluşu ve Temel Cümlecige Bağlanma Şekilleri. *TDAY-Bulleten 1968*, 89-142, Ankara: TDK. Yay.
- Gülmez, G. (2003). Nathalie Sarraute'un Çocukluk Anılarında Aktarılan Söylemin İşlevi. *Günümüz Dilbilim Çalışmaları* (ss. 165-174). İstanbul: Multilingual Yay.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yay.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Kutadgu Bilig* (2006). (çev. Reşid Rahmeti Arat) İstanbul: Kabalcı Yay.
- Leech, G. N., & Short, M. H. (1981). *Style in Fiction: A linguistic Introduction to English Fictional Prose*. London, England: Longman.
- Li, C. N. (1986). Direct speech and indirect speech: A functional study. Florian Coulmas (Eds.), *Direct and Indirect Speech* (ss. 29-45). Berlin, Germany: Mouton de Gruyter.
- Nehcü'l-Ferâdis Uşmağlarınıñ Açuk Yolu (Cennetlerin Açık Yolu)* (2014). (tıpkıbasım ve çeviri yazı. János Eckmann, yay. Semih Tezcan ve Hamza Zülfikar, dizin-sözlük. Aysu Ata) Ankara: TDK Yay.

Nehcü'l-Ferâdis Cennetlerin Açık Yolu (2017). (akt. Bilâl Aktan) Ankara: TDK Yay.

Özkan, M., & Sevinçli, V. (2013). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* (5.Baskı). İstanbul: Akademik Kitaplar.

Özmen, M. (2016). *Türkçenin Sözdizimi* (2.Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.

Pamuk, O. (2012). *Gizli Yüz* (11.Baskı). İstanbul: İletişim Yay.

Tanpınar, A. H. (2009). *Huzur* (17.Baskı). İstanbul: Dergâh Yay.

Tekin, T. (1988). A. N. Kononov. *TDAY-Belleten 1959*, 331-378.

Tekin, T. (2003). *Orhon Yazıtları Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk* (haz. Mehmet Ölmez) İstanbul: Yıldız Dil ve Edebiyat Dizisi.

Topaloğlu, A. (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yay.

Tulum, M. M., & Azılı, K. (2015). *Eski Uygurca Edgü Ögü Tigin Anyıg Ögü Tigin (İyi Niyetli Şehzade – Kötü Niyetli Şehzade) Burkancı Seyirlik Eser -Çözümlemişinin 101. Yılında Yeni Bir Tahlil Denemesi- (Giriş-Rekonstrüksiyon-Çeviri-Sözlük-Faksimile)*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.

Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yay.

Extended Abstract

In this study, the reported speech sentences are first examined in terms of terminology, definition and classification and then the respective sentences are analyzed according to their construction by selecting examples from the texts depicting the historical evolution of Turkish language. Each example will be examined according to their adjunction to the main sentence and the properties of the sentences will be defined. The survey of the literature reveals that although limited number of studies was made on the reported speech sentences, these studies usually preferred direct speech terminology in Turkish.

In reported speech sentences, the conveyed clause can join the main sentence as an object. This function can be observed both in modern Turkish texts and old Turkish texts.

- ❖ könlüñçe uduz dedi (Tunyukuk yazıtı Güney yüzü [T G], 8).
“Gönlünce sevk et!” dedi. (Tekin, 2003, s. 85).
- ❖ Atlat! [ted]im (Tunyukuk yazıtı Kuzey yüzü [T K], 1).
(Beylere) “Askerleri atlara bindirin!” dedim. (Tekin, 2003, s. 87).
- ❖ Tigin ayıtsar kapağcı kırkın biz tidiler (Edgü Ögü Tigin – Anyıg Ögü Tigin [EÖT-AÖT], 115).
Şehzade sorunca “Biz kapıcı cariyeleriz.” dediler (Tulum ve Azılı, 2015, s. 110).
- ❖ öküş sözlese yañşadı tir bilig
yana sözlemese ağın tir bilig (Kutadgu Bilig [KB], 174).
Çok konuşana “gevezelik etti” der bilgi; ama söylemezse de ona “dilsiz” der (KB, 2006, s. 119).
- ❖ Peygâmbar ‘as aydı: Yâ Rebbî, anı tutğıl! têmîş erdi (Nehcül Ferâdîs [NF], 20/14-15).
Hz. Peygamber “Ya Rabbi! Onu tut!” demişti. (NF, 2014, s. 15).
- ❖ Sulţân ayttı. Bir keçe sabr êtse nê bolğay êdi. Vezîr ayttı. (Gülistan Tercümesi [GT], 48a).
Sultan cevap verdi: “Bir gece sabretse ne olurdu?” Vezir cevap verdi. (Argunşah ve Yüksekaya, 2014, s. 393).

This sentence structure, of which historical usage is shown above has also examples in modern Turkish:

- ❖ Yüzü bir hikâye anlatıyor. Anamlı bir yüzün hep bir hikâye anlatacağını söylerdi babam. (GY: 15)

In reported speech sentences, the clause that is being conveyed can be combined to the main sentence in the function of an adverb.

- ❖ yadag yabız boltı tip algalı kelti (Bilge Kağan yazıtı Doğu yüzü [BK D], 32).
“(Türklerin) piyadesi bozuldu diyerek (bizi) zaptetmek üzere (üzerimize) geldi.” (Tekin, 2003, s. 75).
- ❖ ırak erser yablak ağı birür yağuk erser edgü ağı birür tip ança boşgurur ermiş (Kül Tigin yazıtı Güney yüzü [KT G], 7).
“(Çinliler, bir halk) uzak(ta yaşıyor) ise, kötü hediyeler verir, yakın(da yaşıyor) ise iyi hediyeler verir’ deyip öyle akıl verirler imiş”. (Tekin, 2003, s. 37).
- ❖ hazinem öküş tip küvenme nenġin
haşem sü telim tip kötürme egin (KB, 5214).
“Hazinem çok” diye bu mala güvenme; “hizmetkârlarım ve askerlerim çok” diye gururlanma (KB, 2006, s. 879).
- ❖ Abū Cehl ‘al nidā kıldurdu: Kim kim Muhammedni taķı Abū Bekrni keltürür bolsa, yüz tewe sewünçi bereġinġ tēp. (NF, 20/5-6).
Ebu Cehil, “Kim Muhammed’i ve Hz. Ebu Bekir’i getirirse ödül olarak yüz deve vereceğim.” diye tellal bağırttı (Aktan, 2017, s. 36).
- ❖ Artık saatler hiç bozulmaz diye düşünürdüm ben. (GY: 19).

In reported speech sentences, the conveyed clause can be a coordinate clause or a conditional clause.

Conditional clause examples

- ❖ Biri ayur kazganç neñ tarıg tarımakta edgü yok kim bir tarısar miñ tümen bolur [EÖT-AÖT]
Biri (şöyle) der: “Kazanç konusunda tarla ekmekten iyisi yoktur. Kim bir (defa ekin) ekerse o (ekin) sayılamayacak kadar çok hale gelir.” (Tulum ve Azılı, 2015, s. 75)
- ❖ Kemerleri sıkmazsanız ben bu işte yokum, dedim. (GY: 26)

Coordinate clause examples

- ❖ Ol ayttı: Ay sözi tatlı, yüzi kutlu, özi kâmil, benim ‘aybım inen köptür. Meni men tæg kişi bilmes, maña sen rāstın ayttıñ, erür men ‘aybıma kâyil. (GT, 44b).

“Ey sözü tatlı, yüzü kutlu, özü olgun (kişi), benim ayıbım pek çoktur, beni benim gibi kişi bilmez, bana sen doğrusunu söyledin, ben ayıbımı biliyorum.” dedi (Argunşah ve Yüksekaya, 2014, s. 362).

In reported speech sentences there can be more than one conveyed clause.

- ❖ Tigin kañı kanka inçe tip ötünti ıglayu bu ne emgeklig yir ermiş neg[ü]lüg togdum m[e]n. (EÖT-AÖT, 11).

“Şehzade, Han babasına ağlayarak şöyle arz etti: “Bu ne sıkıntılı yermiş! Niçin doğdum ben?” (Tulum ve Azılı, 2015, s. 61).

In respect to the limited number of examples examined above, it can be proposed that the reported speech clauses usually join the main sentence as a noun both directly and indirectly. These sentences have mixed construction in which “occurrence and action” and “occurred and actor” are not one and same.

This study concludes that it would be more proper to analyses the reported speech sentences with the “mixed construction sentences” instead of the terminologies of direct or indirect speech. By examining the historical texts, the traces of the mixed construction sentences can be followed in their path to the modern usage in Turkish.